

Muzejní kufřík

Muzejní kufřík je v muzejní edukaci často využívanou pomůckou, která zároveň implikuje formu edukace. Opírá se o metody pozorování, objektového učení a badatelsky orientované výuky. Charakteristickým znakem muzejního kufříku je výběr předmětů, které jsou nositeli informací, jež ve svém souboru umožní odhalit podstatu významu souvislostí. Informace doložené jednotlivými předměty a společně s jejich vzájemným propojením mají být „přečteny“ a interpretovány za účelem dosažení stanovených vzdělávacích cílů edukačního programu. Význam muzejního kufříku proto spočívá ve dvou skutečnostech. Zaprvé představuje přirozenou formu kontextualizace jednotlivých pramenů, které k sobě intencionálně patří. To znamená, že sada pramenů je sestavena tak, aby bylo možné prameny chápat ve vzájemných souvislostech. Zároveň každý z předmětů má své logické opodstatnění, které spočívá v naplnění alespoň jednoho předem stanoveného edukačního cíle.²⁴

Druhá výhoda při použití muzejního kufříku tkví ve využití edukačního potenciálu muzea. Muzeum nabízí k edukaci vlastní prameny, kterými jsou sbírkové předměty, jež mají autentickou dokladovou hodnotu a skýtají potenciál mnohostranného smyslového působení. Odborné zpracování muzejní sbírky zahrnuje doplňující informace jak o jednotlivých sbírkových předmětech, tak o výpovědní hodnotě sbírky jako celku. Muzejní kufřík využívá metody objektového učení a zprostředkovává tak potenciál sbírkových předmětů při poznávání minulosti.

Tvorbě muzejního kufříku předchází jasně definovaný didaktický záměr, který vy-

chází ze stanovených vzdělávacích cílů. Autor kufříku se při výběru předmětů neřídí jen tím, co mají dané informace zprostředkovat, ale také záměrem, jak mají být zprostředkovány. Ve výsledku představuje propojení obsahu kufříku s didaktickými metodami svébytnou formu edukace.²⁵ Obsah kufříku tvoří předměty různé povahy. Jeho charakter ovlivňuje téma edukace (historické, uměleckohistorické, přírodovědné aj.) a způsob využití, například pod vedením edukátora, nebo samoobslužné, mimo budovy muzea. Sbírkové předměty jsou většinou nahrazeny jejich substituty (repliky, modely, reprodukce). S originály se v případě přímého kontaktu s návštěvníkem nakládá se zřetelem k jejich hodnotě a pravidlům preventivní konzervace. Doporučuje se povahová pestrost předmětů, jejich vyváženost, skladnost a snadná manipulace s nimi. Obsah kufříku může být rozšířen o doplňující materiály, což mohou být například zvukové záznamy, výkladové pomůcky, metodické listy, pracovní listy a návod k použití. Samotný obal, tedy „kufřík“, může mít různou podobu a je přínosné, aby také ona vhodně vypovídala o obsahu kufříku a motivovala účastníky edukace.²⁶

Příklady

Muzejní kufřík Baráky u Svatobořic

K příkladům využití muzejního kufříku v praxi s přehledně zpracovanou metodikou jejich tvorby v našem prostředí patří muzejní kufřík Baráky u Svatobořic. Projekt putovní výstavy

„Baráky u Svatobořic: pohled do dějin 1914–1950“ připravilo oddělení muzeologie ÚAM Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a je prezentován ve stejnojmenné publikaci z roku 2019. Součástí projektu jsou edukační aktivity, pro které byl vytvořen muzejní kufřík jako nástroj neformálního učení se nejen v muzejním prostředí.²⁷ Následující text je převzat z metodických pokynů pro tvorbu muzejního kufříku uvedených v praktické části citované publikace.²⁸

Muzejní kufřík plní doprovodnou úlohu k výstavě a doplňuje ji o trojrozměrné předměty, listiny, fotografie a další materiál umožňující badatelskou výuku pro žáky 2. stupně základních škol, studenty gymnázií nebo středních odborných škol. Vzhledem k putovnímu charakteru výstavy a personálním možnostem byla zvolena samoobslužná forma muzejního kufříku, která není náročná na převoz a realizaci v místě výstavy. To však neznamená, že při určité modifikaci obsahu kufříku a zejména průběhu edukačních aktivit do podoby edukačního programu facilitovaného muzejním edukátorem, nelze muzejní kufřík v navržené podobě použít i v muzeu pod vedením lektora nebo muzejního edukátora.

Jak s kufříkem pracovat? Muzejní kufřík Baráky u Svatobořic primárně nepředstavuje pouhý soubor didaktických prostředků k doplnění výuky. Od samého počátku byl utvářen jako ucelený edukační program s provázanými aktivitami a reflektující následující výukové cíle:

- ▶ Žák definuje pojmy uprchlický tábor a koncentrační tábor včetně jednotlivých druhů.
- ▶ Žák objasní funkci svatobořických baráků a její proměny v letech 1914–1950.

- ▶ Žák na příkladu Svatobořic demonsturuje, jak se obecné dějiny promítají do regionální historie i osudu konkrétního jedince.²⁹

S muzejním kufříkem je možno pracovat podle struktury edukačních programů, které jsou navrženy dle jednotlivých cílových skupin muzejního publika – stupňů a tříd školního vzdělávání. S kufříkem lze pracovat i libovolně bez využití navržených edukačních programů. V kufříku je vše přehledně uspořádáno: chronologické pytlíčky s tematickými předměty, obálky s doplňkovými informacemi, tubus se stolní hrou atp.³⁰

Následuje výběr předmětů, s nimiž je doporučeno pracovat a doplnit je návodnými otázkami.

- ▶ **Klobouk s pejzy:** Jaké etnikum a náboženství symbolizuje? Jakou pozici měli jeho nositelé na počátku druhé světové války? Jak jsou tito lidé vnímáni současnou společností?
- ▶ **Replika četnické čepice, tzv. brigádýrka + děkovaný dopis (obálka Internační tábor):** Kdo nosil takovéto čepice? Jakou hodnotu měl její nositel? Jakou oficiální a neoficiální úlohu sehrálo četnictvo ve Svatobořicích?
- ▶ **Replika panenky:** Komu mohla patřit? Kdo ji vyrobil? Jaká byla pozice dětí ve Svatobořicích mezi léty 1914–1950 (od uprchlíků z první světové války přes děti z Jenerálky až po děti řeckých uprchlíků?
- ▶ **Smaltovaná cedule „Dnešní příděl vyčerpán“:** O čem cedule informuje? Z které doby pochází? Proč byl zave-

24 Pavol Tišliar, Monika Mažárová, Lucie Jagošová, Baráky u Svatobořic: Pohled do dějin 1914–1950, Brno 2019, s. 51–52.

25 Tamtéž, s. 51.

26 Tamtéž, s. 51–52.

27 Tamtéž, s. 7–8.

28 Tamtéž, s. 57–89.

29 Tamtéž, s. 57.

30 Tamtéž, s. 57.

den přidělový systém a jak fungoval? Navrhněte funkční a spravedlivý soudobý přidělový systém v případě nouze.

- **Obálka 1945–1950:** Jaká byla poslední léta svatobořických baráků? Jaký je současný postoj k odsunu Němců? Které příklady migrace znáte ze současnosti?
- **Stolní hra v autobusu:** Seznamte se s dějinami Svatobořic prostřednictvím jednoduché hry (připraveno pět sad po šesti hráčích).³¹

Součástí kufříku je externí disk, který obsahuje reflektivní pracovní list zpracovaný formou komiksu, dokument o Svatobořících a autentické nahrávky pamětníků z webového portálu Paměť národa. Pro potřeby školní výuky vznikl ucelený soubor aktivit. Tento metodický koncept využití výstavy a muzejního kufříku předkládá celkem devět tematických oblastí obsahujících vždy několik možných aktivit. U všech aktivit jsou stanoveny očekávané výstupy a provázanost s rámcovými vzdělávacími programy. Aktivity se liší tematicky, charakterem, ale také náročností či mezipředmětovými vazbami. Vyučující si může vybrat nejvhodnější s ohledem na charakteristiku školy, třídy i vlastní zaměření.³² Při přípravě edukačního programu je využito schéma E-U-R (evokace, uvědomění si významu a reflexe), které patří mezi metody konstruktivistické pedagogiky. Pro přípravu edukačního programu se využívá bodový scénář, kde jsou rozepsány všechny cíle, aktivity, pomůcky, metody, organizační formy a časové schéma.³³

Jan Zahradníček

Další příklad použití muzejního kufříku při muzejní edukaci soudobých dějin zpracovala Silvie Čermáková.³⁴ Program má název Jan Zahradníček a kromě Muzea Vysočiny v Jihlavě se realizoval v rámci workshopu pro muzejní pedagogy v Moravském zemském muzeu.³⁵ Muzejní edukační program byl v Jihlavě zasazen do širšího rámce spolupráce kulturních institucí a vzdělávacích aktivit. Další částí bylo divadelní představení „Jediný život“ a výuka v knihovně. Program byl vytvořen pro cílovou skupinu 2. stupně ZŠ a SŠ.

Edukační program v muzeu důsledně využívá konstruktivistických metod učení a jednotlivé jeho části jsou zasazeny do schématu E-U-R. Program obsahuje celkem 11 úkolů pro účastníky. Vertikálně se člení na „Zdroje“, „Texty“ a „Knihy“ pro první čtyři úkoly, „Propaganda“, „Totalita“ a „Dokumenty“ pro úkoly č. 5–8 a „Divadelní jazyk“, „Člověk Jan Zahradníček“ a „Rodina“ pro úkoly č. 9–11. Muzejní kufřík je pomůckou pro plnění úkolů č. 5–8 a je vytvořen do podoby „věžešské krabice“. Obsahuje fotografie, dobové propagační materiály a další dokumenty, například části soudních spisů, kalendář. U vybraných předmětů jsou k dispozici muzejní katalogizační karty. Cílem této aktivity je dozvědět se základní údaje o osobě a životním osudu Jana Zahradníčka a pochopit muzejní systém uchování informací. V následujícím úkolu žáci sestaví nástěnku na téma „Propaganda“ z autentických oficiálních dobových materiálů. Cílem je, aby žáci dokázali poznat charakteristické znaky propagandy. Poté ve dvojicích na mechanických psacích strojích na čas přepisují hesla v daném pořadí, což později použijí v divadelní dílně. Cílem tohoto

úkolu je poznat náročnost práce na mechanickém psacím stroji, pochopit hodnotu rukopisu i náročnost distribuce děl zakázaných autorů prostřednictvím samizdatu. Poslední úkol č. 8 již spadá do fáze reflexe. Žáci vytvoří pomocí předmětů a dokumentů lineární „mapu osudu“, tedy časovou osu sestavenou z nejdůležitějších momentů v životě básníka a vyplní autentický dobový osobní dotazník o Janu Zahradníčkovi. Nástěnku a vzniklou lineární mapu si žáci vyfotí na své mobilní telefony a vytvoří tak digitální záznam získaných informací, které si odnášejí s sebou. Cílem je, aby účastníci dostali suvenýr, který jim připomene jak návštěvu muzea, tak v budoucnu umožní vrátit se k získaným informacím a osvěžit si nabyté znalosti.

Fotografie z programu Jan Zahradníček.
Foto: Tomáš Drobný.

31 Pavol Tišliar, Monika Mažarova, Lucie Jagošova, Baraky u Svatobořic: Pohled do dějin 1914–1950, Brno 2019, s. 58.

32 Tamtéž.

33 Doporučujeme zpracovat dle vzoru v uvedené publikaci nebo dle Petry Šobáňové a Michaely Johnové Čapkové, Plánování edukačních aktivit v muzeu, 2015, s. 85–90.

34 Popis edukačního programu vychází z rukopisu, který Metodickému centru muzejní pedagogiky laskavě poskytla autorka programu Mgr. Silvie Čermáková.

35 Workshop s názvem „Dva pod jednou střešou“ se uskutečnil 25. 6. 2019.

Prostor pro vlastní
poznámky

42

43